

УДК [330.101: 163.14] (477)

Кічурчак М.В., к.е.н., доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВІДТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

У статті проаналізовано найголовніші методологічні засади дослідження відтворювального процесу для суспільних благ в економічній системі. Окреслено особливості використання наукових методів при вивченні виробництва суспільних благ та проведено їх систематизацію. Сформовано світоглядну концепцію детермінації відтворення суспільних благ в економічній системі.

Ключові слова: суспільні блага, відтворення, методологія, наукові детермінанти, економічна система.

Кичурчак М.В.

НАУЧНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ВОСПРОИЗВОДСТВА ОБЩЕСТВЕННЫХ БЛАГ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ

В статье проанализированы самые главные методологические принципы исследования воспроизводственного процесса для общественных благ в экономической системе. Очерчено особенности использования научных методов при изучении производства общественных благ и проведена их систематизация. Сформирована мировоззренческая концепция детерминации воспроизводства общественных благ в экономической системе.

Ключевые слова: общественные блага, воспроизводство, методология, научные детерминанты, экономическая система.

Kichurchak M.

THE SCIENTIFIC DETERMINANTS OF THE PUBLIC GOODS REPRODUCTION IN THE ECONOMIC SYSTEM

The most important methodological principles of the reproduction process investigation for the public goods in the economic system were analyzed in the article. The peculiarities of using of the scientific methods under studding of the public goods production have outlined and their systematization has carried out. The vision of the determination of the public goods reproduction in the economic system was formed.

Key words: public goods, reproduction, methodology, scientific determinants, economic system.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Наукова детермінація перманентності виробництва суспільних благ в економічній системі пов'язана із виокремленням інструментарію дослідження цього процесу. Підґрунтям цього є потреба формування нової якості наукового світогляду, завдяки чому пізнання складних зв'язків і взаємозалежностей у сфері виробництва суспільних благ набуває ознак комплексності та еволюційності. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на специфіку використання наукових методів при вивченні процесів виробництва суспільних благ та здійснити їх упорядкування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Особливості наукової гносеології процесів відтворення суспільних благ з'ясували відомі представники економічних шкіл і напрямів, починаючи ще з часів А. Сміта. Під

кутом зору нашого дослідження доречно виокремити методологічний інструментарій економічної науки, сформований такими відомими українськими та зарубіжними вченими, як В. Базилевич, Г. Башнянин, Дж. Б'юкенен, Н. Вінер, В. Вовк, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, Т. Кун, Е. Ліндаль, А. Маршал, Р. Нурєєв, С. Реверчук, А. Рубінштейн, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, А. Тойнбі, М. Туган-Барановський, Г. Хакен та ін. Незважаючи на численні наукові дискусії з побудови світоглядних концепцій, їх значну теоретико-філософську і практичну цінність, залишаються не в повній мірі з'ясованими окремі питання загальної проблеми, що стосується з'ясування наукових детермінант відтворення суспільних благ.

Цілі статті. Метою є визначення особливостей використання і систематизація методів дослідження перманентності виробництва суспільних благ, розроблення світоглядної концепції його пізнання в економічній системі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наукова гносеологія має справу з найрізноманітнішим спектром методів, найголовнішими завданнями яких є уникнення однобічності дослідження, забезпечення його комплексності, одержання достовірних і науково обґрунтованих результатів. Відповідно основою наукової детермінації відтворення суспільних благ стає система правил, принципів і методів, за допомогою яких доречно визначати сутність та складові цього процесу. Проте для методології дослідження притаманною є низка дискусійних моментів, що зумовлена різними підходами до розуміння її сутності [1, с. 10-14; 2, с. 7-8]; наявністю в області фактів лише трьох центральних моментів, у той час, як вчений повинен прагнути зрозуміти світ, розширити межі області пізнання і підвищувати точність, з якою вона повинна бути впорядкована [3, с. 47-49, 67]; існуванням кризи сучасної економічної науки через абстрактність та ідеалістичність існуючих моделей [4, р. 594-607]. У зв'язку з цим теоретико-методологічні засади відтворення суспільних благ в економічній системі зазнали численних трансформацій, спричинених еволюцією інструментарію дослідження. Так, представники стокгольмської школи економіки звернули увагу на особливу природу ціноутворення на суспільні блага [5, р. 168-169], неокласичного синтезу – на формулювання умов оптимальності державних видатків [6, р. 350-351], інституціоналісти – на конституціоналізацію принципів їх виробництва [7, р. 146-153] тощо.

Вважаємо, що причиною такого поступу в поглядах була економічна категорія „суспільні блага”, оскільки вона виявилася тим наріжним каменем, навколо якого почали з'ясовувати закономірності їх відтворення. Так, ще А. Смітом описані види суспільних благ і зовнішні форми процесу їх виробництва [8, с. 520-561], що активізувало формування теоретичних конструкцій, які пояснюють з тим чи іншим ступенем наближення до реальної дійсності особливості виробництва суспільних благ, існування стану рівноваги між пропозицією і попитом на них, взаємодію між їх виробниками та споживачами, способи акумулювання та перерозподілу грошових коштів і ресурсів на їх продукування. Тому однією з особливостей наукової гносеології можна вважати розкриття глибинних зв'язків і взаємозалежностей відтворення суспільних благ в економічній системі через з'ясування природи таких благ.

У свою чергу це стало підставою для розгортання наукових дискусій з окреслення меж теорії відтворення суспільних благ та забезпечення стрункості концепції. Зовнішніми проявами цього стали гносеологічні пошуки, спрямовані на відхід від

традицій неокласики стосовно принципу раціоналізму і перехід до його пом'якшуючих умов [9, с. 158-164, 172-185; 10, с. 47], що доповнило теорію відтворення суспільних благ чинниками соціалізації та гуманізації економічної системи. У зв'язку з цим порушується питання упорядкування поглядів щодо формування вихідних світоглядних положень у сфері виробництва суспільних благ. Згідно з цим слушною є думка А. Гальчинського з приводу методології складних систем, що „дозволяє предметніше осмислити проблему міждисциплінарних зв'язків економічної теорії з іншими суспільними та природничими науками” [11, с. 5]; В. Гейця щодо „існування на кожному етапі розвитку беззаперечних суперечностей, які можуть спільно впливати на рівень справ і в суспільстві, і в державі, і в економіці” [12, с. 40]; В. Базилевича стосовно „метафізики економіки, як основи для виявлення внутрішнього, глибинного, трансцендентного змісту економічного буття, що проявляється в економічному знанні” [13, с. 12]. У такому контексті це стає підґрунтям для з'ясування особливостей використання методів наукової абстракції, індукції, дедукції, аналізу, синтезу, порівняння та аналогії, логічного, історичного, формалізації, економіко-математичного моделювання та інших у сфері виробництва суспільних благ.

Метод наукової абстракції активно застосовується на всіх етапах гносеології відтворення суспільних благ в економічній системі. Однією з вагомих причин цього є те, що „економіст відмовляється від абсолютно безнадійної спроби вивчати народногосподарські явища у всій їх складності, що спостерігаються в емпіричній дійсності” [14, с. 77]. Так, наукове абстрагування сприяє не лише виокремленню найхарактерніших світоглядних підходів до розуміння природи виробництва суспільних благ, але й визначенню найважливіших напрямів розвитку цієї теорії. У свою чергу це стало підставою й для виокремлення найбільш істотних зв'язків економічної системи і відтворення суспільних благ.

Підґрунтям цього є побудова ланцюгів силізмів, що мають справу з відповідними атрибутивними висловлюваннями, формалізацією та логічними висновками, котрі стають основою для конструювання відповідних причинно-функціональних залежностей. Прикладами є наукові дискусії з детермінації базових принципів роботи механізму ухвалення колективних рішень за тих чи інших видів демократії для координації умов надання суспільних благ у ринковій економічній системі. Так, Д. Блеком логічно обґрунтовано засади ухвалення рішень індивідами для однопікових уподобань і таких, що не мають предмету обмежень, де важливою є потреба узгодження колективних рішень [15, р. 26-34]. Причому Т. Ромер і Г. Розенталь довели, що на емпіричному рівні дану модель підтверджено для адекватно сформованої структури політичних інституцій, у протилежному випадку необхідно враховувати їх попередній стан [16, р. 161-164]. Крім того, відтворення суспільних благ в транзитивній економічній системі пов'язане з процесами реформування відносин власності, реального сектору і структури фіскального обміну; запровадженням у бюджетний процес програмно-цільового методу; становленням інституту державно-приватного партнерства, впливом тіньової економіки тощо. Вважаємо, що за допомогою методу наукової абстракції створюються передумови для економічного моделювання відтворення суспільних благ, що може бути представлене в описовій, табличній, графічній і математичній формах.

Формування теоретико-методологічних і практичних засад виробництва таких благ неможливе без застосування таких взаємодоповнюючих методів, як індукція та

дедукція. Це зумовлене необхідністю „використання дослідження, основою якого є включення до суджень лише тих речей, що не дають жодних приводів для сумнівів, пізнання частин окремих явищ, дотримання певного порядку мислення і врахування найдрібніших деталей” [17, с. 272]. Водночас, як зазначив український економіст М. Бунге, дедукції недостатньо для економічних досліджень, оскільки „наукові положення мають бути оброблені й за позитивним методом” [18, с. 131]. У зв’язку з цим опертя на індуктивний метод призводить до теоретичного конструювання процесів відтворення суспільних благ, а на дедуктивний – до висунення гіпотез, здійснення їх верифікації чи фальсифікації. Зокрема, вивчення проблеми ефективності надання суспільних благ центральним і локальними урядами призвело до формування теореми децентралізації, причому характер фіскальної децентралізації в різних національних економічних системах є диференційованим [19, р. 1122-1123, 1141-1144]. У свою чергу підґрунтям такого світоглядного конструювання стали пошук фактів, визначення зв’язків і взаємозалежностей між найважливішими складовими виробництва суспільних благ, систематизація та узагальнення існуючих концепцій, теорій і доктрин.

За допомогою цих методів доречно визначати й таку важливу закономірність відтворення суспільних благ, як умови забезпечення його стійкості, підґрунтям яких є чинники макросередовища, пріоритети фіскальної політики, фіскальний обмін, стан інфраструктури виробництва цих благ тощо. Особливо яскраво ці обставини проявилися в економічних системах, що здійснили перехід від адміністративно-командної до ринкової, зумовивши деструкції продукування суспільних благ. Так, „неринкові безоплатні послуги, котрі фінансуються головним чином за рахунок бюджету, не мали достатніх засад для розвитку та вдосконалення через обмежені можливості бюджету” [20, с. 518], але „можливості виконання бюджету в макроекономічному регулюванні зв’язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин” [21, с. 573-574]. Водночас на цій підставі доречно накреслювати й перспективи розвитку виробництва суспільних благ в національній економіці.

У тісній єдності перебувають між собою методи аналізу та синтезу, що з позицій цілісності розглядають найголовніші компоненти відтворення суспільних благ. З цього приводу А. Маршал зазначив, що „найкращим є таке групування матеріалу, в якому зібрані подібні за своєю природою факти, у результаті чого вивчення одного може пролити світло на інший” [22, с. 50]. Згідно з цим методологічним прийомом з’ясування природи відтворення суспільних благ відбувається завдяки вичленовуванню таких складових, як визначення економічної сутності, критеріїв класифікації, найхарактерніших особливостей самих суспільних благ і системи відношень з організації їх виробництва, а згодом – здійснюється узагальнення стосовно формування однойменної теорії. За допомогою сув’язі цих методів відбувається і вивчення динамічних рядів, що відображають різні складові соціально-економічного розвитку та виробництва суспільних благ. Так, акцентується увага на таких індикаторах, як ВВП, індекс споживчих цін, доходи і видатки зведеного бюджету, дефіцит і рівень дефіциту консолідованого бюджету, структура податкових надходжень, обсяг інвестицій по державно-приватному партнерству, рівень тіньової економіки, індекс сприяння корупції, індекс конкурентоспроможності, фінансово-економічні результати діяльності підприємств, кількість приватизованих об’єктів, кількість закладів соціально-культурної сфери та інших.

У теоретичному і практичному аспектах вивчення виробництва суспільних благ було би неповним без використання методів порівняння та аналогій. На думку Р. Нуреева, „порівняння широко використовується при систематизації і класифікації понять, оскільки дозволяє співвіднести невідоме з відомим, виразити нове через наявні поняття та категорії” [23, с. 150]. Поряд з цим компаративістика є важливою й у часовому аспекті, оскільки можна визначити інтенсивність змін у продукуванні суспільних благ і впливу відповідних чинників на їх відтворення. Це обумовлене тим, що з плином часу змінювалися параметри виробництва суспільних благ, особливо під час розгортання фінансово-економічної кризи. Так, в Україні за роки незалежності сформовано сировинно-орієнтовану модель соціально-економічного розвитку, яка має недостатній рівень конкурентоспроможності. У 2008-2015 рр. Значення індексу глобальної конкурентоспроможності для України було відносно стабільним (3,9-4,1 бали), а місце в рейтингу – від 72 місця (134 країни) у 2008-2009 рр. До 89 (139 країн) у 2010-2011 рр. І 76 (144 країни) у 2014-2015 рр. [24]. Відповідно виробництво суспільних благ у сфері освіти, культури та охорони здоров'я перебувало у стані стагнації, оскільки ступінь зносу основних засобів у цих видах економічної діяльності у 2000-2012 рр. Відповідно становив 40,5-43,6 %, 45,5-46,7 %, 37,8-42,4 % [25, с. 81], що опосередковано вказує на погіршення якості надання таких благ. Фактично під час кризи істотних зрушень в економічній системі України не відбулося, що для відтворення суспільних благ є несприятливим чинником.

Ще один аспект порівняння пов'язаний із встановленням спільних і відмінних ознак процесів відтворення суспільних благ в економічній системі України та інших країн світу. Це сприяє кращому ознайомленню із зарубіжним досвідом, як високорозвинених країн, так і тих країн, що здійснювали трансформацію своїх економічних систем, виокремленням у ньому сильних та слабких сторін, визначенням можливостей його адаптації до вітчизняних умов. У зв'язку з цим доречно взяти до уваги підходи до структурування видатків зведеного бюджету України, Російської Федерації та країн Європейського Союзу та оцінити практику виробництва суспільних благ в аналізованих країнах. У свою чергу це є також і підставою для сформування низки рекомендацій з поліпшення якісних параметрів виробництва суспільних благ в економічній системі.

Застосування методу аналогій дозволяє провести типізацію процесів відтворення для суспільних благ в економічній системі, що досягається завдяки визначенню меж та найголовніших умов їх продукування. Зазначається, що аналогія – це не лише гіпотеза, але ще і готова чи „майже готова” модель для перевірки цієї гіпотези математичними або іншими засобами, що перебувають на озброєнні сучасної науки [26, с. 20-21], вона створює можливості вивчення реального об'єкта не безпосередньо, а шляхом дослідження подібного йому й більш доступного для дослідження об'єкта – його моделі [27, с. 20]. У цьому зв'язку необхідно звернути увагу на стадійність відтворення суспільних благ в економічній системі, яке на концептуальному рівні при організації взаємодії між виробниками і споживачами даних благ має спільні риси із схемою кругообігу ресурсів, продуктів і грошей. Так, у моделі політико-економічного кругообігу без та з участю бюрократії окреслено найголовніші зв'язки між виборцями і політиками на ринку суспільних благ і політичному ринку [28, с. 91-92]. Тим самим у модель відтворення суспільних благ імплементували не лише економічні відносини,

але й політичний процес, динаміка змін якого позначається на пріоритетності і характері перерозподілу бюджетних ресурсів для виробництва таких благ.

Для кращого розуміння глибинних процесів продукування суспільних благ важливим є оперття на історичний метод, оскільки він поєднує минуле, теперішнє і майбутнє. Так, А. Тойнбі, критично підходячи до поняття „безперервності історії”, звернув увагу на два види вивчення часових відносин та визнав суспільство тим соціальним „атомом”, на якому варто фокусувати свою увагу історика. Водночас, на його думку, історія взяла собі на службу низку допоміжних наук, які формулюють собі закони не для примітивних суспільств, а для цивілізацій: наприклад, політичну економію, політологію, і соціологію” [29, с. 23-24, 56]. Згідно з генетично-еволюційною парадигмою на теоретичному та практичному рівнях необхідно визначати найголовніші етапи формування теорії відтворення суспільних благ для комплексного окреслення відповідного методологічного інструментарію, найважливіші напрями трансформації механізму відтворення суспільних благ в умовах переходу від адміністративно-командної до ринкової економічної системи та інше. Тому історичний метод на підставі теоретичних уявлень про виробництво суспільних благ дозволяє у практичній площині дати оцінку сучасного стану їх відтворення в економічній системі України.

Застосування логічного методу для відтворення суспільних благ зумовлює врахування певних вихідних передумов для обґрунтування тих чи інших висновків. Це пов’язане з тим, що „цей метод використовують від моменту виокремлення спеціальної системи знань і він передбачає творче осмислення ідей і принципів дослідження” [30, с. 84]. Логічність, як складова наукової гносеології, дозволяє вести дискусії для встановлення істини при з’ясуванні ключових проблем виробництва суспільних благ, уточненні та удосконаленні відповідного категоріального апарату, теорій та концепцій, обґрунтуванні нових положень, пов’язаних з перманентністю їх продукуванням в економічній системі. У зв’язку з цим поєднання історичного та логічного методів призводитиме до об’єктивності в пізнанні найсуттєвіших закономірностей відтворення суспільних благ.

Полегшує пізнання природи виробництва суспільних благ і метод формалізації, оскільки „об’єкт дослідження представляється в знаковій формі, за допомогою найрізноманітніших „штучних” мов” [31, с. 20]. У такий спосіб відбувається фіксація та передача різних видів відносин між стадіями відтворення суспільних благ та іншими компонентами економічної системи, що сприяє структуризації пізнавальних процесів і виведенню їх на новий рівень, виявленню та оцінюванню характеру цих взаємозв’язків. У результаті цього можна сформулювати концептуальну модель відтворення суспільних благ, проаналізувати вплив на їх виробництво реального сектору, фіскальної системи, приватизації, оцінити якість надання суспільних благ і параметрів бюджетного процесу тощо.

Наукове пізнання не було б повним, коли поряд з іншими методами не використовувався інструментарій економіко-математичного моделювання. Підґрунтям цього є те, що „теорія моделювання відкрила широкі можливості в дослідженні різних об’єктів та явищ, особливо це стосується економіки, та є одним з найпотужніших методів пізнання” [27, с. 22], причому „отримані результати модельних експериментів інтерпретуються з рефлексією на реальну ситуацію, враховуючи чинники, які не бралися до уваги на етапі формалізації проблеми” [32, с. 16]. Використання економіко-

математичних моделей в дослідженні виробництва суспільних благ передбачає врахування таких найголовніших етапів – постановка задачі, створення або вибір моделі, її вивчення, формування висновків і рекомендацій. У методологічному аспекті вони допомагають здійснювати теоретичні побудови, виявляти зв'язки та силу їх впливу, визначати нові індикатори відтворення суспільних благ. Зокрема, можна ідентифікувати зв'язки між окремими параметрами виробництва суспільних благ та приватизацією, інвестуванням по державно-приватному партнерству, соціально-економічним розвитком промисловості, побудувавши серію економетричних моделей; провести факторний аналіз розвитку інституту державно-приватного партнерства, впливу тіньового сектору на продукування суспільних благ; здійснити кластерний аналіз оцінки якісних параметрів надання таких благ; визначити за допомогою індексів рівень розвитку виробничої інфраструктури та особливості задоволення попиту на ці блага тощо.

Квінтесенцією методологічних засад дослідження виробництва суспільних благ є опертя на системно-синергетичну парадигму. Така позиція є важливою унаслідок того, що „економічна наука від дослідження малих, або простих, систем до великих і складних переходила поступово, починаючи з моменту переходу класичної версії політекономії до посткласичної” [33, с. 22]. Актуальності надає ще й те, що Є. Слущким були обґрунтовані основні праксеологічні категорії компонентів системи та існування різних видів релевантних та іррелевантних ситуацій, оперування такими поняттями як предмети господарства, господарча наявність, господарчий суб'єкт, елементарні господарчі пригоди [34, с. 501-504]; Н. Вінером доведено, що розуміння суспільства можливе лише на шляху дослідження сигналів і засобів зв'язку, що до них відносяться, при цьому важливим є врахування зворотного зв'язку [35, с. 30, 37, 71]. З цих гносеологічних засад розгляд відтворення суспільних благ дозволяє всебічно дослідити усі компоненти цього процесу, виокремити його найважливіші етапи та визначити особливості його убудованості в економічну систему.

Це обумовлене тим, що відтворення суспільних благ на цих принципах бере до уваги такі властивості системи, як її цілісність, адаптивність, самоорганізаційність, еволюційність і здатність до вдосконалення. Тому можна виявити як закономірності, так і суперечності виробництва суспільних благ, що породжуються внутрішніми компонентами та зовнішнім середовищем. Зокрема, незавершеність реформування системи оподаткування дестабілізує процеси акумулювання та розподілу грошових коштів, необхідних для фінансового забезпечення виробництва суспільних благ. У свою чергу відповідні тенденції соціально-економічного розвитку в реальному секторі не сприяють створенню надійного підґрунтя для формування державних фондів фінансових ресурсів.

На основі системно-синергетичної парадигми відбувається і виокремлення різних рівнів відтворення суспільних благ в певній ієрархічній підпорядкованості. Зокрема, на макрорівні виробництво суспільних благ розглядається у контексті убудованості його в економічну політику, підґрунтям чого є теорія суспільних фінансів [21, с. 636; 36, р. 214-215], на мікрорівні – визначення „ціни” суспільного блага для окремого індивіда [28, с. 70-76]. Згідно з системно-синергетичною парадигмою обмежуючими чинниками відтворення стають розмір державного сектору, пропорції споживання суспільних благ і умови здійснення суспільного вибору, а важливими інститутами – держава і політичний ринок, види колективної взаємодії індивідів. Тому виробництво суспільних

благ пов'язане з конструюванням такої моделі відносин, в якій узгодження економічних інтересів всіх учасників бере до уваги не лише регулятори свідомого походження, але й ринкові.

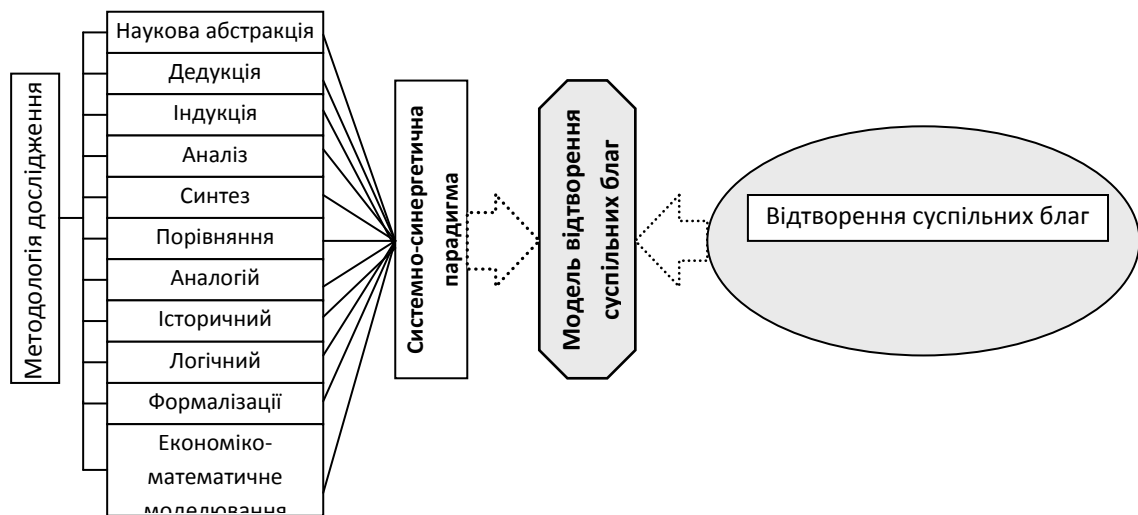

Рис. 1. Світоглядна концепція детермінації відтворення суспільних благ в економічній системі

Джерело: Розроблено автором

З точки зору наукової гносеології відтворення суспільних благ в економічній системі доречно представити у вигляді світоглядної концепції (рис. 1). В її основі є системно-синергетична парадигма, яка орієнтована на перехід від стереотипно-лінійного мислення та механістичного сприйняття виробництва таких благ до нелінійного і самоорганізаційного. Крім того, це детерміновано ще й тим, що „синергетика є міждисциплінарною областю науки і визначає найголовніші причини самоорганізації систем” [37, с. 15, 86-87]. Унаслідок чого увага акцентується на процесах росту, розвитку та занепаду виробництва суспільних благ в економічній системі та чинниках, що це обумовлюють. У такому контексті досліджують модифікацію механізму відтворення суспільних благ в економічній системі України, що зазнала трансформації; характер формування попиту і пропозиції цих благ; способи підвищення результативності їх виробництва тощо. Це сприяє й виокремленню глибинних причин кількісно-якісних зрушень при переході відтворення суспільних благ в нові стани, зумовлені змінами в економічній системі, оскільки опертя на системно-синергетичну парадигму пов'язане з комплексом наукових методів.

Висновки. Таким чином, до особливостей використання наукових методів в гносеології виробництва суспільних благ належать: забезпечення еволюційності, цілісності та реалістичності теорії відтворення суспільних благ, підґрунтям чого є множинність інструментарію дослідження; врахування міждисциплінарного підходу, що зумовлене дією на процеси продукування таких благ регуляторів свідомого і несвідомого походження, наявністю екстернальних та інтернальних ефектів від їх споживання, соціалізацією та гуманізацією ринкової економічної системи; виокремлення системно-синергетичної парадигми як основи світоглядної концепції детермінації відтворення цих благ. Перспективи подальших досліджень пов'язані із

оцінкою ефективності виробництва суспільних благ у ринковій економіці, що зазнала трансформаційних зрушень, із врахуванням системно-синергетичної парадигми.

Список використаних джерел:

1. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) / [В. М. Геєць, А. А. Мазаракі, В. Д. Лагутін та ін.]; За ред. А. А. Мазаракі. – К.: Київ. Нац. Торг.-ек. Ун-т, 2011. – 296 с.
2. Реверчук С. К. Основи методології наукових досліджень / С. К. Реверчук. – Львів: Євросвіт, 2007. – 111 с.
3. Кун Т. С. Структура наукових революцій / Т. С. Кун. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с.
4. Stiglitz J. E. Rethinking macroeconomics: What Failed, and How to Repair It / J. E. Stiglitz // Journal of the European Economic Association. – 2011. – Vol. 9 (4). – P. 591-645.
5. Lindahl E. Just taxation – a positive solution [Електронний ресурс] / E. Lindahl. – Режим доступу: <http://www.econ.ucsb.edu/~tedb/Courses/UCSBpf/readings/lindahl.pdf>.
6. Samuelson P. A. Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure / P. A. Samuelson // The Review of Economics and Statistics. – 1955. – Vol. 37. – № 4. – P. 350-356.
7. Buchanan J. M. The Demand and Supply of Public Goods / J. M. Buchanan // Collected Works of James Buchanan. – Vol. 5. – Indianapolis: Liberty Fund, Inc., 1999. – 224 p.
8. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
9. Рубинштейн А. Я. Экономика общественных предпочтений. Структура и эволюция социального интереса / А. Я. Рубинштейн. – СПб.: Алетей, 2008. – 560 с.
10. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 38-48.
11. Гальчинський А. Методологія складних систем / А. Гальчинський // Економіка України. – 2007. – № 8. – С. 3-18.
12. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2009. – 864 с.
13. Базилевич В. Д. Введение в метафизику экономики / В. Д. Базилевич // Вопросы политической экономии. – 2013. – № 2. – С. 5-24.
14. Туган-Барановський М. І. Основи політичної економії / М. І. Туган-Барановський; Наук. Ред., автор передм. І вступ статті С. М. Злупко. – Львів: Видавн. Центр Львів. Нац. Ун-ту ім. Івана Франка, 2003. – 628 с.
15. Black D. On the Rationale of Group Decision-Making / D. Black // The Journal of Political Economy. – 1948. – Vol. 56. – № 1. – P. 23-34.
16. Romer T. The Elusive Median Voter / T. Romer, H. Rosenthal // Journal of Public Economics. – 1979. – Vol. 12. – № 2. – P. 143-170.
17. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках / Р. Декарт // Декарт Р. Сочинения в 2-х т. – Т. 1. – М.: Мысль, 1989. – С. 250-296.
18. Бунге М. Основи політичної економії / М. Бунге // Українська економічна думка: Хрестоматія / Упоряд. С. М. Злупко. – К.: Знання, 2007. – С. 123-138.
19. Oates W. E. An Essay on Fiscal Federalism / W. E. Oates // Journal of Economic Literature. – 1999. – Vol. 37. – № 3. – P. 1120-1149.
20. Єфименко Т. І. Податки в інституційній системі сучасної економіки / Т. І. Єфименко; Національна академія наук України, Інститут економіки та прогнозування. – К., 2011. – 687 с.
21. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / [С. И. Архиреев, А. А. Гриценко, И. Я. Чугунов и др.]; под ред. Д-ра экон. Наук А. А. Гриценко. – Харьков: Форт, 2008. – 927 с.
22. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М.: Изд. Группа „Прогресс”, 1993. – Т. 1. – 415 с.
23. Нуреев Р. М. Старая и новая компаративистика. Предмет и метод компаративистики / Р. М. Нуреев // Terra Economicus. – 2010. – Т. 8. – № 3. – С. 143-154.
24. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports>.
25. Статистичний щорічник України за 2013 рік / За ред. О. Г. Осауленка; відп. За випуск О. А. Вишнеvsька. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 534 с.
26. Кулешов В. А. Аналогии: Отношение аналогии моделей / В. А. Кулешов. – Мн.: Наука і техніка, 1992. – 415 с.
27. Економіко-математичне моделювання / [В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шарапов та ін.]; За заг. Ред. В. Вітлінського. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.
28. Нуреев Р. М. Теория общественного выбора. Курс лекций / Р. М. Нуреев. – М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2005. – 531 с.
29. Тойнбі А. Дослідження історії / А. Тойнбі; Пер. з англ. В. Шовкуна. – К.: Основи, 1995. – Т. 1. – 614 с.
30. Мних С. В. Економічний аналіз / С. В. Мних. – К.: Знання, 2011. – 630 с.
31. Грабченко А. І. Методи наукових досліджень / А. І. Грабченко, В. О. Федорович, Я. М. Гаращенко. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2009. – 142 с.
32. Вовк В. М. Оптимізація вибору рішень в кібернетичних системах / В. М. Вовк // Современные проблемы моделирования социально-экономических систем / [В. М. Вовк, Т. С. Клебанова и др.]; Под. Ред. В. С. Пономаренко, Н. А. Кизима, Т. С. Клебановой. – Харьков: ФЛП Александрова К. М.; ИД „ИНЖЭК”, 2009. – 440 с.
33. Башнянин Г. І. Методологічні проблеми розвитку економічної науки: як економічну теорію перетворити на надточну науку / Г. І. Башнянин // Економічна теорія. – 2012. – № 3. – С. 15-26.

34. Слущкий Є. Етюд до проблеми будівництва формально-праксеологічних засад економіки / Є. Слущкий // Українська економічна думка : Хрестоматія / Упоряд. С. М. Злупко. – К. : Знання, 2007. – С. 498-508.
35. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер ; Перевод с англ. Е. Г. Панфилова. – М. : Изд-во иностр. Л-ры, 1958. – 198 с.
36. Musgrave R. A. The Voluntary Exchange Theory of Public Economy / R. A. Musgrave // The Quarterly Journal of Economics. – 1939. – Vol. 53. – № 2. – P. 213-237.
37. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М. : Мир, 1985. – 423 с.

Рецензент д.е.н., професор Франчук В.І.